

Ik kwijnde weg zolang ik zwijgen wilde.

Over biecht en pastoraat

R.Ruard Ganzevoort

Published in: *Soteria* 13/2 (1996), 2-10. (reprinted in: Smouter, W. & Blom, C. (Eds.) *Vergeef me... Verzoening tussen mensen en God*. Zoetermeer, Boekencentrum, 2001, 97-112).

In dit artikel wil ik aandacht vragen voor het belang van de biecht in het pastoraat. Dat zal dan niet de eerste keer zijn, want op gezette tijden verschijnt er een publicatie, waarin de mogelijkheden van een biechtpraktijk worden aangegeven. Toch is men in reformatische en evangelische kring altijd zeer huiverig geweest voor het invoeren van een biechtpraktijk. Tenminste: in formele zin. Al te snel kleven daar de bezwaren aan die in de geschiedenis van de biecht in Rooms-Katholieke kring aan de dag zijn getreden. Kort gezegd komen die bezwaren neer op de uitgeoefende dwang enerzijds en op het sacramentele karakter anderzijds, waardoor de macht tot vergeven in handen van de priester kwam te liggen en zo aan Gods vrijmachtige genade afbreuk werd gedaan.

Toch is er in de praktijk van elke pastor sprake van biechtgesprekken. Op gezette tijden maak je het mee dat bijvoorbeeld gemeenteleden de behoefte voelen om hun bezwaard gemoed te ontlasten. Dat wordt dan niet direct een biecht genoemd door de betrokkenen, maar het heeft er wel alle kenmerken van. In dit artikel wil ik een aantal zaken nagaan die hierbij van belang zijn. Daarbij geef ik eerst een korte historische schets. Daarna probeer ik het theologisch en psychologisch belang van de biecht duidelijk te maken. Daarmee komt als vanzelf de inhoud van de biecht, en tenslotte de praktijk ter sprake. Bij de verschillende onderdelen wordt de bespreking al meteen breder dan alleen wat tot de traditionele biecht hoorde.

BIECHT VROEGER EN NU

De verplichte biecht, waartegen de protestantse kerk zich steeds heeft afgezet, is ontstaan in de middeleeuwen. Toch is dat niet het beginpunt van de geschiedenis. Al in de vroege kerk kende men de praktijk van de boete en de vergeving. In de eerste eeuwen had vooral de publieke boetedoening rond de vastentijd een plaats, waarna in de Paasdagen de vergeving gevierd werd. Daarnaast was er ruimte voor de persoonlijke boete en schuldbelijdenis. Dat grijpt terug op een aantal teksten uit het Nieuwe Testament, waaronder Mattheüs 18:15-18 en Jacobus 5:16. De

lichtere, dagelijkse zonden kwamen in boete en tucht niet aan de orde, maar de grove zonden wel, ook wanneer zij geheim bleven. Volgens Tertullianus ging het dan vooral om afgoderij, overspel, hoererij en doodslag (Handelingen 15:29). Deze zondaars konden - in elk geval volgens sommigen - verzoend worden, maar dan was er wel sprake van een forse openbare boetedoening. Door de boete konden men weer opgenomen worden in de gemeente, ook al duurde de boete soms vele jaren.

Het probleem was echter, dat de gemeente op deze manier vrij nauwkeurig op de hoogte was van de bedreven zonden, en daar ook broeders en zusters op aan bleef kijken. De menselijke aard bleek niet in staat hier altijd geestelijk mee om te gaan, en om dergelijke redenen werd gezocht naar andere vormen. De openbare schuldbelijdenis over geheim gebleven zonden raakte al na enkele eeuwen in onbruik, om de naam van de zondaar niet meer aan te tasten dan nodig was, en om het gevaar van strafvervolging door de wereldlijke overheid te verkleinen.

In de oude kloosterpraktijk kende men de monnikenbiecht, die een onderdeel was van de ascese. Door alle zonden te belijden, ook de zonden die alleen in gedachten waren bedreven, hoopte men steeds meer een gezuiverd en geheiligd leven te leiden. Een nauwkeurig en diepgaand zelf-onderzoek moest alle kwade wortels aan het licht brengen, en vervolgens moest dit aan de biechtvader beleden worden. Deze kloosterdiscipline is waarschijnlijk overgeplant naar de kerken in West-Europa. Dit werd systematisch uitgewerkt in boete-boeken, aan de hand waarvan geen zonde werd overgeslagen en steeds een passende boete werd opgelegd. Om rekening te kunnen houden met de persoonlijke omstandigheden van de biechteling ontstond de gewoonte om de boete te vervangen door bijvoorbeeld een geldbedrag.

Vanaf de negende eeuw wordt de biecht geleidelijk aan een verplichting voor iedere gelovige. De argumenten daarvoor lagen in de veronderstelling dat onbeleden zonden (ook zonden die slechts in gedachten bedreven waren) het binnengaan in het Koninkrijk verhinderden, en in de visie op de sleutelmacht (Mattheüs 16:19), die ervan uitging dat de Paus - en afgeleid de bisschoppen en priesters - de volmacht hadden om de zonden te vergeven en de boete op te leggen. In het jaar 1215 werd vastgelegd dat iedere volwassen gelovige minstens eenmaal per jaar bij zijn eigen priester moest biechten. Dat verleende de biechteling ook de toegang tot het avondmaal. Op het concilie van Trente (1545-1563) werd besloten dat alleen daadwerkelijke zonden gebiecht moesten worden en niet de gedachtenzonden, en men gaf toestemming om te biechten bij een andere priester dan die van de eigen parochie, maar aan de verplichting werd niet getornd.

Maarten Luther heeft zich tijdens de Hervormingen sterk verzet tegen de misstanden rond de biecht (waaronder de aflaathandel), maar de biecht zelf was volgens hem een door Christus ingesteld sacrament. Dat moet in vrijwilligheid gebeuren, maar het biechten wordt door hem wel sterk aanbevolen. Enkele jaren later echter stelde Luther dat voor het deelnemen aan het avondmaal het biechten

een voorwaarde was. In de tweede helft van de zeventiende eeuw leidt dit tot vergelijkbare misstanden als in de Rooms-katholieke geschiedenis. Aan het eind van de achttiende eeuw werd onder invloed van het piëtisme en het rationalisme de Lutherse biecht feitelijk uitgebannen.

Johannes Calvijn was een veel nadrukkelijker tegenstander van de biechtpraktijk. Hij ziet wel het belang van de schuldbelijdenis en de vermaning, maar terwijl dat in de traditie voor hem veel meer een gerechtelijke procedure was, komt nu het accent veel sterker op het pastorale te liggen. Bij volharding in de zonde neemt Calvijn de regel van Mattheüs 18:15-18 als leidraad: eerst in het geheim, daarna pas in de kerkeraad of in de gemeente. De methode die de biecht vervangt is bij Calvijn enerzijds de gemeenschappelijke schuldbelijdenis en genadeverkondiging in de eredienst en anderzijds het huisbezoek. Zo moest de ambtelijke zielszorg worden uitgeoefend. Jaarlijks bezocht de predikant samen met een ouderling de gezinnen in verband met de toegang tot de Avondmaalsviering van Pasen. Bij het huisbezoek ging het om een ondervraging naar het geloof, zodat alleen die mensen zouden deelnemen die wisten waar het fundament van hun geloof lag. In dit gesprek kwam ook de persoonlijke schuldbelijdenis aan de orde.

In de Nadere Reformatie wordt in ons land ook op dit punt verder nagedacht. Zo schrijft Voetius dat de predikant niet mag aandringen op een belijdenis van de zonde. Het is voldoende als de zonden aan God worden beleden. Sterker nog: het is voor de predikant vol gevaren als hij schuldbekentenissen aanhoort, zeker zonden tegen het gebod van de kuisheid. Tot in onze eeuw wordt op deze manier gewaarschuwd tegen een nadruk op de biecht bij het huisbezoek. Dat hoeft niet beperkt te blijven tot de formele jaarlijkse rondgang door de gemeente. Daarnaast is er ruimte voor het geestelijk gesprek onder vier ogen, waar meer vertrouwelijkheid kan bestaan, en ook de belijdenis van de zonden beter een plaats kan krijgen.

Ook in een meer charismatische stroming in de geschiedenis heeft de biecht een rol gespeeld. Halverwege de negentiende eeuw ontstaat er in Möttlingen een opwekking rond Johann Christoph Blumhardt, na de bevrijding van Gottlieb Dittus. Die lijn zette zich voort met het werk van Christoph Blumhardt jr. en later Friedrich Stanger. Naast een accent op handoplegging, genezing en bevrijding had de belijdenis van zonden een belangrijke plaats. Dat kreeg vaak de vorm van een regelrecht verhoor naar concrete zonden. Schuld belijden voor God alleen was volgens Stanger onvoldoende voor de rechtvaardiging. Het spreekuur werd een biechtuur.

Frank Buchman kan gezien worden als charismatisch starter en leider van de Oxford groep, een beweging die onder meer bekend werd door de systematische nadruk op stille tijd, en later doorwerkte in een ideologische beweging als Morele Herbewapening en in een zelfhulpgroep als de Anonieme Alcoholisten. Mensen die door de toespraken van Buchman en anderen geraakt werden kregen de gelegenheid onder vier ogen hun zonden te belijden, terwijl er in groepen getuigenissen werden gegeven.

We laten het hier maar bij voor wat betreft het historisch overzicht. Wat er uit blijkt is dat er in allerlei tijden vormen zijn geweest voor de persoonlijke belijdenis van zonde. Dat bedoelen we in dit artikel met biecht. Het blijkt uit het overzicht dat hier ernstige risico's bestaan. Heel gemakkelijk vervalt het in een vorm van rechtspraak, compleet met opgelegde straffen. Het kan ontaarden in een methode om vergeving van zonden te verkrijgen. Ook kan de openbare schuldbelijdenis leiden tot verstoorde verhoudingen tussen broeders en zusters, zeker wanneer niet alle aanwezigen daar geestelijk mee om kunnen gaan. Het steeds terugkerend pleidooi om een biechtpraktijk in te voeren kon dan ook steeds of felle weerstand rekenen.

HET DOEL VAN DE BIECHT

Toch laat dit overzicht zien dat er behoefte is aan een vorm van pastoraat, waarbij er ruimte is om de zonden te belijden aan een mede-christen. Daar zijn verschillende argumenten voor te geven, zowel bijbels-theologische als pastoraal-psychologische. Daar willen we nu nader op ingaan. Dan gaat het om het doel, de inhoud en de methode.

Het doel, bijbels-theologisch

Het doel van de biecht kan in geestelijke / bijbels-theologische zin op verschillende punten gezien worden. Bonhoeffer heeft hier een aantal belangrijke opmerkingen over gemaakt. Hij sluit aan bij de schriftgedeelten die al eerder genoemd zijn, en beklemtoont dan het belang van de vergeving. God roept mensen als zondaar, maar wil hen van die zonde ook bevrijden. Daarvoor is de belijdenis van schuld noodzakelijk, als overgave en toewijding aan Hem. In de waarheid van Gods recht en barmhartigheid leeft de gemeente, en daarom krijgt de gemeente ook het mandaat om de zonde aan het licht te brengen en Gods vergeving te delen met elkaar. De gemeente als lichaam van Christus vertegenwoordigt Christus zelf.

Het eerste doel ligt dan ook hierin, dat in de biecht een doorbraak plaats vindt naar het kruis. Natuurlijk gebeurt dat ook in de persoonlijke schuldbelijdenis in het gebed, en kan het ook plaats vinden wanneer in de eredienst van de gemeente collectief schuld wordt beleden en genade wordt verkondigd. Toch heeft de biecht hier een extra functie. De kern van de zonde ligt volgens Bonhoeffer in de hoogmoed, die ertoe leidt dat we alleen met onszelf willen rekenen en onze eigen eer hoog willen houden. De biecht voor een broeder of zuster is een diepe verootmoediging, waardoor we dieper gaan beseffen dat onze vernedering nodig is om opgericht te worden. De vraag kan gesteld worden op een belijdenis in de stilte van het gebed of in de gemeenschap van de eredienst ons wel voldoende aanspreekt op de noodzaak de afschuwelijke werkelijkheid van onze zonden onder ogen te zien. Christus schaamde zich niet om onze zonden op zich te nemen. Als onze schaamte voor de zonde ons brengt tot een uiterlijke vroomheid, en we de zelfvernedering van de biecht moedwillig ontlopen, dan kan dat een teken zijn dat we de hoogmoed in ons hart blijven dragen.

Het tweede doel ligt er in dat de biecht een doorbraak naar de gemeente is. Ook als we onze zonden slechts voor een enkele zuster of broeder belijden, dan nog wordt het isolement van de zondaar opgeheven. Bonhoeffer schrijft: 'De zonde wil met de mens alleen zijn. Zij onttrekt hem aan de gemeenschap. Hoe eenzamer een mens wordt, des te verwoestender wordt de macht van de zonde over hem, en naarmate de binding aan de zonde weer sterker wordt, des te wanhopiger wordt dan nog weer de eenzaamheid.' De zonde heeft geen bestaansrecht in het licht van het evangelie, en leidt onherroepelijk tot een verstoring in de relatie met de gemeente. Daarom is de biecht een openbreken van dit geestelijk isolement. In de relatie met een broeder of zuster wordt de belemmering van de zonde aan het licht gebracht en de vergeving van God ontvangen. Zo wordt de gemeenschap hersteld.

Het derde doel ligt in het gegeven dat we als volgelingen van de Here Jezus te maken hebben met een geestelijke strijd. Het is belangrijk dat serieus te nemen, omdat daaruit duidelijk wordt dat er grote gevaren bestaan voor het geestelijk leven. De satan gaat rond als een briesende leeuw, en zoekt wie hij kan verslinden. De gemakkelijkste prooidieren zijn zij, die afdwalen van de kudde, die losraken van Christus, en die door wonden en zonden vertragen. Om stand te houden in de strijd is het dan ook belangrijk om alle last en zonde af te leggen (Hebreeën 12). Dat kan uiteraard in de persoonlijke belijdenis voor de Here God. Toch is het goed ook hier het nut van de biecht te noemen. Immers, in veel gevallen is het niet voor honderd procent duidelijk of er sprake is van zonde, van wonden, van aanvechting, of van nog iets anders. Voor veel kinderen van de Heer bestaat de strijd er nu juist in dat ze niet precies weten hoe ze een bepaalde zaak geestelijk moeten duiden. Dan is het belangrijk de verborgen strijd voor een broeder of zuster aan het licht te brengen en zo ook samen te zoeken naar de weg die God daarin wil wijzen.

Het vierde doel ligt in de eschatologische verwachting. Als we beseffen dat de wederkomst van Christus aanstaande is, en dat de redding ook door het oordeel heen zal zijn, dan is het ook belangrijk dit oordeel in ons geloofsleven serieus te nemen. Daarom is het goed om zoveel als mogelijk ook al tijdens het leven de zonde te belijden. Wie bezwaard is door zijn zonden kan daardoor angst hebben voor de dood en het oordeel. De belijdenis voor een broeder of zuster en het aanzeggen van Gods vergeving kan dan ook een belangrijk element zijn in de voorbereiding op sterven, oordeel en wederkomst. Hierbij gaat het er niet om dat we met de biecht als het ware Gods oordeel voor zijn. Het gaat er veel meer om dat we het oordeel zo serieus nemen dat het al in dit leven aan de orde komt, en tegelijk dat we de genade zo serieus nemen, dat die ook al tijdens ons leven ontvangen mag worden.

Het doel, pastoraal-psychologisch

Het bijzondere van de biecht of persoonlijke schuldbelijdenis is dat binnen de setting van het eigen leven de boete en de vergeving worden samen gebracht in één handeling of viering. De belijdenis van de zonde wordt beleefd als een

handeling van zelf-vernedering en daarmee van boetedoening. Na de toezegging van de vergeving volgde dan de verdere boete als een teken van de bekering. In zijn 'Grote Catechismus' schreef Luther hierover: 'Behalve de openbare, dagelijkse en noodzakelijke biecht is er nu deze geheime biecht, die voor één broeder alleen afgelegd wordt; deze moet daartoe dienen om ons te helpen als ons iets bijzonder bezig houdt of ons tot aanvechting is waartegen wij moeten strijden, en als wij geen rust hebben en ons in het geloof niet sterk genoeg vinden.'

Deze betekenis van de biecht komt in het pastoraat van alle tijden naar voren wanneer een gesprekspartner een verhaal vertelt dat hij of zij persoonlijk als belastend ervaart. Het gaat dan om een vrijwillige bekentenis. Het kunnen vertellen van een biecht-verhaal is bevrijdend doordat de cirkel van het taboe doorbroken wordt. Een bijzondere verzwarende ervaring is namelijk het gegeven dat het geheim gehouden moet worden. Wanneer er dan in het pastoraat een gelegenheid is waar het verhaal wel kan worden verteld wordt het geheime karakter doorbroken, zodat het geheel als minder belastend wordt ervaren. Daardoor valt spanning weg.

Om het doel van biechtgesprekken te verhelderen is het zinvol ze te vergelijken met gesprekken die gericht zijn op verwerking. De overeenkomst is inhoudelijk dat ze beide de bedoeling hebben een bepaald pijnlijk gegeven een minder zware en bedreigende plaats te geven binnen het geheel van het levensverhaal. Voor allebei geldt ook dat het vertellen van het verhaal als zodanig vaak voldoende is om tot verwerking of de ervaring van vergeving te komen. Door het verhaal te delen met een ander wordt het probleem voor een groot deel opgelost. Dat wordt zeker bij biechtgesprekken versterkt als de pastor in woorden en houding laat merken de ander niet te veroordelen of af te wijzen.

De reden dat het (eindelijk) kunnen vertellen vaak al voldoende is, is dat het verhaal tot een eigen instantie wordt buiten de persoon. Zolang de verhalen intern blijven en niet gedeeld kunnen worden, blijven ze ook als in een cirkelbeweging zichzelf herhalen. Daardoor wordt de verwerking bemoeilijkt, omdat deze verhalen een wezenlijk deel van het zelf betreffen dat niet gedeeld kan of mag worden. Dit actief geheimhouden kost echter energie, al is het maar omdat je steeds alert moet zijn niet toch iets te verraden. Het gevolg is dat er meer aandacht aan het geheim geschonken moet worden dan anders zou gebeuren. Wanneer er dan in het pastoraat ruimte is voor deze verhalen wordt het isolement doorbroken. Alleen die ervaring al wijst op de mogelijkheid van vergeving van Godswege.

Er is echter nog een reden. Op het moment dat het verhaal wordt gedeeld, en zeker wanneer het op papier wordt gezet, krijgt het verhaal een eigen, zelfstandige positie buiten het leven van de verteller. Daardoor ontstaat - vaak voor het eerst - de mogelijkheid om het verhaal van buiten af te observeren. Zolang het verhaal van binnen blijft, als een deel van deze mens zelf, is de afstand die nodig is om te relativiseren, niet aanwezig. Het extern maken van het verhaal geeft de mogelijkheid om tot een nieuwe beleving te komen. Zo kan ook de

oorspronkelijke betekenis van 'onvergeeflijk' worden omgezet in een nieuwe betekenis.

Toch zijn er ook verschillen tussen verwerkings- en biechtverhalen. Bij verwerkingsverhalen gaat het er om dat er ruimte is om de verhalen steeds weer te vertellen, zodat geleidelijk aan deze ervaringen ingepast kunnen worden in een al dan niet gewijzigd levensverhaal. Het doel is niet zozeer de aanvaarding door de ander of door God, maar vooral het herstel van de ordening en de zin-samenhang van het eigen leven. Daarom moet de pastor bij verwerkingsverhalen vooral ruimte geven aan de herhaling. Biechtgesprekken daarentegen bestaan bij de gratie van de eenmaligheid. Wie zijn duistere geheimen opbiecht zit er niet op te wachten dat de pastor daar een volgende keer op terug komt. Sterker nog: de angst dat het geheim tussen mensen in blijft staan is vaak de reden om het niet te vertellen.

DE INHOUD VAN DE BIECHT

Met wat hierboven aan de orde is geweest, is ook al een eerste aanduiding gevonden van de inhoud van biechtgesprekken. In het citaat van Luther worden verschillende punten aangeduid: 'om ons te helpen als ons iets bijzonder bezig houdt of ons tot aanvechting is waartegen wij moeten strijden, en als wij geen rust hebben en ons in het geloof niet sterk genoeg vinden.' Dat komt overeen met een uitdrukking als 'wat ons gemoed bezwaart'. Het gaat dus niet om een uitspreken van alles wat er in iemands leven gebeurd is, niet om een geestelijk exhibitionisme, waarbij iedere misstap moet worden opgebiecht. Het gaat met name om die zaken die de rust in het geweten ontnemen en waar de betrokkene het geloof in de vergeving van God niet durft of kan aannemen.

Uitgaande van deze aanduiding zie ik de mogelijkheid van biechtgesprekken breder dan dat het alleen om zonden zou kunnen gaan. Het lijkt mij zinvol hier ook het terrein van de geestelijke verwondingen bij te nemen. Wanneer dat in het gesprek aan de orde komt zal er wel een andere richting mee worden gegaan, omdat de zonden vergeven en de wonden genezen moeten worden. Toch zijn deze twee velden niet zo makkelijk van elkaar te onderscheiden. Enerzijds is het zo dat veel zonden uit wonden voortkomen. Alle zonden, zo maakt de bijbel duidelijk, komen ten diepste uit ons hart voort. Het begint bij onze gevoelens die niet zuiver meer zijn, omdat er gif is binnen gedrongen. Dat speelt al een rol vanaf Adam en Eva, waar het verlangen naar macht, hoogmoed, trots het punt is waar ze verleid worden. Haat, begeerte, hebzucht, wrok, al deze zonden vinden hun oorsprong in de fundamentele gevoelens van het mensenleven. We zullen rekening moeten houden met het feit dat een geschonden hart de bron is van allerlei problemen, zwakheden en zonden. Anderzijds zijn er veel wonden van ons hart die uit zonden voortkomen. Door Gods heilzame leefregels te overtreden kom je ook als dader in een situatie terecht die pijn en verdriet met zich mee brengt. Concreet kan dit bijvoorbeeld zichtbaar worden bij het verbreken van een huwelijk, waar een van de partners overspel pleegt, omdat hij / zij niet in staat is

met de eigen zwakheden of die van de ander om te gaan. Dat heeft vaak diepe wortels, die eerder als wonden dan als zonden moeten worden gezien. De concrete daad van ontrouw is echter wel degelijk een zonde, en die kan vervolgens weer pijn, eenzaamheid en verdriet tot gevolg hebben bij beide partners.

Een andere situatie waar de zaken door elkaar lopen is aan de orde waar mensen innerlijk zo verwond zijn, dat ze niet in staat zijn vergeving te ontvangen. We kunnen hier denken aan mensen die het slachtoffer zijn geworden van misbruik of mishandeling, of die in hun jeugd zoveel afwijzing hebben ervaren dat ze zichzelf niet zullen kunnen aanvaarden en ook de aanvaarding door God niet kunnen aannemen. Dat heeft als gevolg dat ze hun zonden wel in het gebed belijden, maar niet kunnen geloven dat ze werkelijk vergeven worden.

In het pastorale gesprek zal dit complex van zonden en wonden aan de orde mogen komen, en ontrafeld mogen worden. Als het aan het licht komt, dan is er ruimte om onder ogen te zien voor welke onderdelen de ander verantwoordelijk en schuldig is, en in welke onderdelen hij of zij eerder slachtoffer is. Alleen een zuivere onderscheiding kan helpen om vergeving en heiliging te vinden en meer volwassen en verantwoordelijk in het leven te staan. Dit betekent ook dat het pastorale biechtgesprek ook een adviserend element kan bevatten. De pastor functioneert (of hij dat nu wil of niet) ook als een symbolische gids, een raadgever in geloofszaken. Dat houdt in dat de pastor geacht wordt de mede-gelovige bij te staan in het onderscheiden en in het bepalen van de eigen positie tegenover God en de medemens. Zonder daarin dwingend of belerend te zijn mag de pastor zo helpen om enerzijds verwerking en genezing te vinden en anderzijds de zonden te belijden voor God en vergeving te vragen en te ontvangen.

DE PRAKTIJK VAN DE BIECHT

Wie een belastend verhaal met zich mee draagt, mag in het pastoraat een vrijplaats vinden waar de bekentenissen worden aanvaard zonder een veroordeling te krijgen. Dat wil echter niet zeggen dat we in het pastoraat moeten toe werken naar het uitspreken van deze bekentenissen. In het algemeen geldt dat we biechtverhalen niet mogen uitlokken, en zelfs dat we de gesprekspartner moeten afremmen. Wanneer het duidelijk wordt dat de gesprekspartner overweegt ons deelgenoot te maken van een dergelijk verhaal, doen we er goed aan de ander nadrukkelijk te vragen of hij of zij ons dit werkelijk wil vertellen. Misschien wil de ander het toch liever voor zichzelf houden of er alleen in algemene termen over spreken. Misschien ook wil hij of zij er eigenlijk liever met een ander over spreken. Bekentenissen moeten we beschermen tegen de impuls van het moment, waardoor ze later als onvrijwillig en pijnlijk kunnen worden ervaren. Vooral wanneer de emoties in een bepaald gesprek de overhand hebben is het zaak bekentenissen te remmen. Soms is het goed een week bedenktijd in te stellen. Wil de ander dan nog steeds aan ons vertellen wat hem of haar bezwaart, dan kan het

verhaal worden aangehoord en op een passende wijze worden verwerkt, zodat dit pijnlijke hoofdstuk in het levensverhaal van de ander kan worden afgesloten.

Dit remmen betekent ook dat op biecht-verhalen niet meer wordt terug gekomen door de pastor. Bij verhalen die een zuivere biecht als doel hebben, zal ook de gesprekspartner niet de behoefte hebben om het onderwerp nogmaals ter sprake te brengen. Wat wel in de gaten moet worden gehouden is dat een pijnlijk onderwerp dat in een pastoraal gesprek gedeeld is een blijvende invloed kan hebben op de pastorale relatie. Voor sommigen betekent het een verdieping, waarbij de gesprekspartner zich veilig en geborgen voelt; voor anderen betekent het een blijvende verwijdering, omdat de gesprekspartner bang is voor het vertrouwen. Wie zich aan de ander uitgeleverd voelt, zal zich niet langer open stellen. Daarom moet met biecht-verhalen heel voorzichtig en zorgvuldig worden omgegaan.

Daarom is het ook goed wanneer er binnen het gesprek waarin het biecht-verhaal verteld wordt gezocht wordt naar vormen die de vergeving zoeken en zichtbaar maken. In eenvoudige vorm valt hier te denken aan het lezen van een passend bijbelgedeelte en het uitspreken van een toegespitst gebed. Dat de keuze van lezing en van woorden nauw luistert spreekt voor zich, en geldt alleen maar sterker bij emotioneel geladen bekentenissen.

Een wat uitgebreidere, en vooral ook minder verbale vorm is het vormgeven van de vergeving in rituelen. Zo valt er te denken aan een ritueel dat begint bij het opschrijven van de bekentenis door de gesprekspartner. De pastor zou inzage kunnen krijgen in wat de ander geschreven heeft, maar noodzakelijk is dit niet. Vooral wanneer de angst bestaat dat het delen van het verhaal de relatie zeer zal verslechteren kan er voor worden gekozen de bekentenis niet te lezen, maar wel samen ritueel los te laten. Daarbij kan dan in een korte viering met gebed en lezing van een passend gedicht of bijbel-gedeelte op symbolische wijze de schuld worden weg genomen. Zo kan er gedacht worden aan het verbranden van de schuldbekentenis, of het wegwassen van de inkt. De vorm die gekozen wordt hangt af van de praktische mogelijkheden en van de symbool-gevoeligheid van de gesprekspartner.

Andere rituelen hebben te maken met plaatsen en personen. Wanneer voor de gesprekspartner een bepaalde plaats of tijd emotioneel sterk geladen is, door de binding aan bepaalde personen die in de schuld-ervaring belangrijk zijn, dan kan ook in het vergevings-of zuiveringsritueel die plaats een grote rol spelen. Te denken valt aan het graf van een overledene, wanneer er geen gelegenheid is geweest om tijdens het leven van de ander bepaalde zaken recht te zetten. Hier grenst overigens het biecht-verhaal aan het verwerkings-verhaal. Het pastoraat heeft ook in ritueel opzicht allerlei mogelijkheden, die de laatste jaren opnieuw in de aandacht komen te staan.

In de reformatorische traditie is steeds benadrukt dat alleen God het recht heeft om de zonden te vergeven. Waar die bevoegdheid naar mensen toe wordt getrokken ontstaat al snel een machtspositie die niet in overeenstemming is met

de menselijke positie tegenover God. Bovendien leidt die machtspositie tot een afhankelijkheid van degene die om vergeving bij de pastor komt. Daarom moet er voor gewaakt worden dat niet de indruk wordt gewekt dat de pastor de vergeving tot zijn beschikking heeft. Tegelijk moet de vergeving wel nadrukkelijk, en zelfs met ambtelijk gezag kunnen worden aangezegd. Dat kan waarschijnlijk het beste gebeuren door niet alleen om vergeving te bidden (dat blijft dan toch een menselijk vragen), maar ook de vergeving te verkondigen met een gedeelte uit de bijbel.

Als in het bovenstaande sprake is van de pastor, dan is daar niet alleen de beroepskracht of de vrijgestelde ambtsdrager mee bedoeld. Die zal wel vaker met biechtgesprekken te maken krijgen dan anderen, omdat hij (zij) een aparte positie in de gemeente heeft, die nog versterkt wordt door het ambtsgeheim. Dat betekent dat men zelfs een ouderling minder snel in vertrouwen zal nemen dan een predikant. Dat is echter geen principieel punt. Wezenlijk is dat we onder leiding van de Geest in de gemeente elkaars hoeder, pastor mogen zijn.

Wat wel wezenlijk is, dat is dat men goed bedacht moet zijn op de gevolgen van een biechtgesprek, ook voor de pastor. Wanneer het gaat om pijnlijke of intieme zaken, dan is wel de vraag aan de orde wat dat betekent voor de gemoedsrust van de pastor. Het aanhoren van een biechtverhaal betekent dat je (een deel van) de last overneemt. Kan hij of zij dat zelf verwerken? Roept het (eventueel verdrongen) spanningen en geheime zonden naar boven? Kan de pastor na een dergelijke ontboezeming de ander nog recht in de ogen zien? Om al dit soort gevaren is het van belang dat de pastor in het eigen gebed deze verhalen bij God neerlegt. In de meeste gevallen is het verder van belang dat hij ook zelf een vertrouwenspersoon heeft, misschien het liefst buiten de eigen gemeente. Daar mogen niet alle details worden doorgesproken, maar wel moet aan de orde komen wat er in het hart van de pastor zelf gebeurt bij een zo ingrijpend verhaal. Alleen zo kan voorkomen worden dat men een ander helpt om een herstelde relatie met God te vinden om vervolgens zelf te stranden.

LITERATUUR:

- D. Bonhoeffer, *Leven met elkander*, Boekencentrum, Zoetermeer, 19875
G. Brillenburg Wurth, *Christelijke Zielszorg in het licht van de moderne psychologie*, Kok, Kampen, 1955
W.C. van Dam, *Stanger en Buchman*, Kok, Kampen, 1977
R.R. Ganzevoort, *Mag ik er zijn*, Kok-Voorhoeve, Kampen, 1990
R.R. Ganzevoort, *Omgaan met verlies*, Kok-Voorhoeve, Kampen, 1996
Ph. J. Huijser, *Biecht en private zondebelijdenis*, Kok, Kampen, 1980
J.W. Pennebaker, Confiding traumatic experiences and health, in: S. Fisher & J. Reason, *Handbook of Life Stress, Cognition and Health*, Wiley, Chichester, 1988
B. Robertson, Storytelling in pastoral counseling: a narrative pastoral theology, *Pastoral Psychology 39(1)*, 33-45, 1990.